

kötetében. Nehéz volna kitapintani, hogyan, mikor válik egy költő jó költővé. A *Veronika kendőjében* mindenestre van egy vers, *Hegyen épült város* a címe, melyben tetten érhetni a változást. Realitás és látomás, valóság és álom oly természetes eleganciával, oly meghitt hűséggel' elegyedik ebben, mint az igazán jelentős versekben szokott, melyekben mindig egyszerre, egymásra rétegezve van jelen a való és annak égi mása:

A városok között
melyik is volt a legszebb?
A hegyen épült város
Nem emlékezem házaira
a várfalak színére sem
csak arra
ez a város a biztonság
a töretlen fények városa
utcái szűk utak
békesség útjai
mindenütt haza terelnek
tornyai végtelen erők
szüntelen felemelnek
s lakói mind
ismerik egymást

KARÁTSZON GÁBOR FAUST-ILLUSZTRÁCIÓI

Karátson Gábor ötvenhét kiállított Faust-illusztrációja egyívű, egynemű sorozat. Ki gondolná, hogy évek munkájával, kísérletezésével alakította ki stílusukat? Manapság meglehetősen szokatlan vállalkozás: ösztönzője a szabad választás, a magától lobbant tartós, termékeny szenvedély. Senki se bízta meg, senki se kérte fel, hogy illusztrálja a Faustot. A könyvgrafika jó ideje egy kicsit iparszerűen űzött mesterség. Persze, rendelésre is születhetnek, születtek és születnek remekművek — kinek ne jutna eszébe számtalan mai és hajdani példa? De azért öröm, hogy Karátson Gábor csak egy nagy mű hívásának-kihívásának engedve csinálta ezeket a képeket.

Lehet-e a Faustot, ezt az annyiféle tartalmat, formát, dallamot, színt, ízt összejátszó-sűrítő, mindenségnyi művet illusztrálni? Le lehet-e fordítani Goethe minden ízében gondolatokkal szikrázó, korokat, filozófiákat, személyes és egye-

ismernek engem is
bár sose láttak

Ugy üttem asztalukhoz
mint sok-sok éve otthon
mikor az anyám merete
a levest tányéromba

Merre van ez a város?
A szeretet városa
A hegyen épült város

A költő, az igazi költő pályáján eljön egy pillanat, amikor már nem írja a maga képére és formájára hasonlító lejtés, természetesség Csanád Béla kötetének egyik legmegkapóbb jellegzettsége. A ciklus-címmé emelt *Balladában* ragad meg leginkább ez a világot a maga képére és formájára hasonlító költőiség, mely látja ugyan a dolgokat, de mögéjük is lát, s figyelmére méltatja az apró jelenségeket is, de érzékeli bennük az egyetemes összefüggés feszülését.

Ez a karcsú, ízléses, finom kiállítási kötet, melynek nem akadt kiadója, a vallásos ihletésű líra komoly eseménye.

SÍKI GÉZA

temes emberi tapasztalatokat, egymást vonzó s egymást taszító stílusrétegeket egymásra sajtoló roppant fajsúlyú drámáját a képzőművészet nyelvére? Bizonyos, hogy ilyen' összetetten nem. Természetes hát, hogy Karátson Gábor, noha szemlátomást nagyszerűen ismeri és érti a Faustot, a drámai költeménynek csak bizonyos rétegeire, motívumaira figyel. Képei nem a mű szellemében fogant, de vonzasköréből már-már kiszakadó szabad asszociációk, hanem a szó hagyományos értelmében illusztrációk. De persze, mégis a hajlamai szerint való „vonzásoknak és választásoknak” enged. Nem a Faust klasszikus pompáját, kristály-tündöklését, arányos-pontos teljességét közvetíti. Sokkal inkább romantikus derengését. Nem a csúcok felé nyújtózó lendületet, hanem a költői anyag játékos, szélsőes fodrozását. Nem a gerincropantó és tisztító, felemelő tragikumot, hanem a kalandos, groteszk, boszorkányos, tündéries elemeket.

Képei mögött ott érezni a Faust népkönyvbéli őst. Van bennük valami

ravaszul modern ódonság, középkoriaság. A gyerekrajzok megejtő esetlenségével rajzolt-elrajzolt figurákban. A szögletes mozdulatokban, a szellemalakok ferde lebegésében, a hosszúra nyúlt vagy kerekre nyomott fejekben, a pillantástalan, szembogártalan szemekben. A kimódolt esetlegességgel összefuttatott matt okkerekben, kékekben, kárminokban. A reszkető, szálkás, mindig meghagyott ceruza-kontúrookban, a távlatlan síkba-rendeztettségben, a képek meg-megfestett keretében, zártágában, a kép alján itt-ott elhelyezett kis állatfigurákban, a pergamen-gyűröttséget mímelő papírban.

De ki ne gyanítaná, hogy azért mindez mégsem csak stilizálás? Bármennyire illusztrációk is Karátson Gábor megfestett Faust-jelenetei, azért nemcsak Goethe beszél általuk. És nem is csak azzal vallanak alkotójukra, hogy a Faust melyik rétegére hangolódnak. Festőjük nagyon is jelen van bennük, ha álruhásan is, ha, mint annyi modern művész, visolyog is a közvetlen vallomástól: századunk szemérmes, vagy

ha úgy tetszik: gátlásos. Szégyelli az érzéseit, olykor még a gondolatait is. Noha titokban áhítja, elviselhetetlennek érzi a csorbítatlanul szépet. Karátson Gábort vonzza, elbűvöli a hibátlan növényi szépség. De a virágok tökéletességében ott érzi a formájáért évezredekben át tusakodó-gyötrődő anyagot. Ez a kétlelkű szépség érzik Faust-illusztrációin is: az összhangban a diszharmonia, a zárt formában a formátlan küszködés. Ezért érezzük a képeit valahogy befejezetlennek, befejezetlennek. Ha úgy tetszik, még a papír vasalóval való mesterséges meggyűrése is ilyesmit jelent: a hibátlan, tiszta felület már-már elviselhetetlen. Tönkre kell tenni, meg kell gyötörni, hogy pontosabban valljon a huszadik századi ember, a modern szellem természetéről.

Így hát ezeket az illusztrációkat valománsnak is tekinthetjük. És nem külön-külön: együtt kell nézni őket, mint egy kerek világ részleteit.

LATOR LÁSZLÓ

MÉSZÁROS MÁRTA FILMJEI

„Biztosan fogok majd férfiakról is filmet csinálni, de amíg nálunk a nőkérdés a társadalom gondja, addig minden okunk megvan rá, hogy filmen foglalkozzunk vele” — nyilatkozza a *Szabad lélegzet* rendezője 1972-ben, a Filmkultúra hasábjain. „A nők kiszolgáltatottsága — történelmi, érzelmi és társadalmi kiszolgáltatottsága az, ami foglalkoztat” — mondja 1977-ben.

Első nagyjátékfilmjét (*Eltávozott nap*) 1968-ban mutatták be. Ezt követte ugyanebben az évben a *Holdudvar*, aztán 1970-ben a *Szép lányok ne sírjatok*, három évre rá a *Szabad lélegzet*, majd az *Örökbe fogadás* (1975); a *Kilenc hónap* (1976), végül az *Ök ketten* (1977). Tíz esztendő hét filmjén át Mészáros Márta látszólag monomániás következetességgel tartott ki hirdetett és vállalt feminista programja mellett. Megkísérelte, hogy nőket emeljen megragadott élet-szituációinak hőseivé; olyan nőket, akik legyőznek minden külső és belső akadályt, s eljutnak az önmegvalósításig. Ha végigtekintünk a rendezőnő egysé-

ges problémavilágán, a — mennyiségében legalábbis — életművel felérő hét filmen, azt kell kérdeznünk, van-e hősnő, aki igazában megvalósította önmagát, avagy: eljutott-e valaki közülük az emberi teljesség vágyott szintjéig?

Tíz év távlatából úgy tűnik föl, hogy Mészáros Márta a cinematographomán (a grafomán analógiájára) rendezők közül való. Olyan művész, aki nemcsak a jó filmjeit forgatja (és forgathatja) le, s aki nem vezeti el lehetséges végpontjáig a téma fölvetette gondolatsort, mielőtt kamerához nyúl. Ebből ered életművének tere és határa is. A tér: hogy szemünk előtt alakul, válik összetetté, mind igazabbá a női önkéréses. A korlát: az *Ök ketten*, az a film, melyben az emancipáció mint öncél, mint létprogram megbukik, melyben Mészáros Márta gondolatmenete Bergman társkereső, kapcsolatkereső magányvilágába torkollik.

Az első három film, az *Eltávozott nap*, a *Holdudvar* és a *Szép lányok ne sírjatok* formálja ki az önálló élet igényével föllépő, a saját sorsában dönteni, a partneri kapcsolatban *választani*, tehát